

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ІНВЕСТИЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

Коваленко Вікторія Володимирівна,
доктор економічних наук

Визначено проблеми ресурсного забезпечення діяльності банків, актуалізовані сучасними дестабілізаційними процесами розвитку економіки, функціонуванням суб'єктів економічної діяльності. Банки мають володіти сукупністю ресурсів, достатніх для кредитування потреб суб'єктів економічної діяльності, формування відповідних резервів для покриття ризиків, підтримки власної ліквідності. Обґрунтовано, що для аналізу ресурсів та об'єктів для їх інвестування, що є в розпорядженні банків України, необхідно розглядати всі банківські активи й пасиви з погляду їх належності до однієї з груп, визначених з огляду на категорії економічних агентів, що надають або залучають ресурси. Проаналізовано стан ресурсного потенціалу банків та показники, що визначають інвестиційні можливості банків. Обґрунтовано основні напрями забезпечення достатності ресурсного потенціалу банків: упровадження нових вимог щодо достатності капіталу та платоспроможності банків відповідно до принципів Базеля III; посилення контролю за операціями банків із пов'язаними особами; посилення захисту прав кредиторів та підвищення інвестиційної привабливості банківського сектору у спосіб ініціювання законодавчих змін; законодавча заборона дострокового розірвання депозитних угод та інші заходи, спрямовані на залучення в банківську систему додаткових пасивів і на загальне оздоровлення економіки.

Ключові слова: банки, ресурсний потенціал, інвестиційна діяльність, депозити, кредити, грошово-кредитний ринок.

Kovalenko Viktoriya

RESOURCE POTENTIAL AND INVESTMENT OPPORTUNITIES OF UKRAINIAN BANKS.

The article indicates that importance of problems related to resource provision of banking activities is a result of current destabilization processes of economic development and functioning of economic activity entities. The banks should possess a set of resources being enough for crediting demands of economic activity entities, formation of respective reserves for risk coverage, and support of own liquidity. The article purpose is systematization of theoretical statements and analysis of expediency of banking resource potential in accordance with investment attractiveness. The author has substantiated that analysis of resources and investing objects, which are at Ukrainian banks' disposal, requires consideration of all the banking assets, equities, and liabilities from the standpoint of their belonging to one of the groups, which are determined in compliance with categories of economic agents providing or involving resources. The article analyzes a position of banking resource potential and figures determining banking investment opportunities. The author has detected the main directions of providing expediency of banking resource potential, namely: implementation of new requirements regarding capital adequacy and solvency of banks according to Basel III principles; strengthening control over banking operations with related parties; strengthening protection of creditors' rights; enhancement of investment attractiveness of the banking sector due to initiation of legislative changes; legislative prohibition of long-term premature denunciation of deposit agreements; other measures aimed at involvement of additional equities and liabilities in the banking system and general improvement of the economy.

Keyword: banks, resource potential, investment activity, deposits, credits, money and credit market.

Стабільний розвиток вітчизняної економіки значною мірою залежить від рівня достатності ресурсного потенціалу банків, який є підґрунтям для зростання інвестиційної активності в країні, подолання економічної кризи.

Ступінь розвитку фінансової системи та її основного елемента – банківської системи, характер та ефективність грошово-кредитної політики й фінансової політики переважним чином визначають реальні можливості української економіки при розв'язанні питань стійкого й довготривалого розвитку країни, підвищення конкурентоспроможності.

Розвиток банківської системи може бути забезпечений за допомогою комплексної та ефективною її діяльності, тобто дотримання усіх законодавчих і нормативних вимог щодо її існування. У зв'язку із цим поміж широкого кола інструментів, що використовуються в діяльності банків, доцільно виділити ті, що застосовуються до забезпечення достатнього рівня ресурсного потенціалу, оскільки він є основою фінансової стійкості та їх інвестиційних можливостей.

Проблеми ресурсного забезпечення діяльності банків, залежності між обсягом, складом ресурсів і досягнутими результатами діяльності

актуалізовані сучасними дестабілізаційними процесами розвитку економіки, функціонуванням суб'єктів економічної діяльності. Банки мають володіти сукупністю ресурсів, достатніх для кредитування потреб суб'єктів економічної діяльності, формування відповідних резервів для покриття ризиків, підтримки власної ліквідності.

Вагомим показником, який характеризує ринкову позицію банківської системи загалом та комерційних банків зокрема, є рівень достатності ресурсного потенціалу банків. Від ефективності механізму формування, управління та прогнозування коштів, які можуть бути залучені в майбутньому та якими володіє банк у даний момент часу, залежить їх спроможність здійснювати повний спектр активних операцій та надавати послуги.

У цьому контексті набуває актуальності розв'язання проблеми вибору прийомів і методів щодо забезпечення достатності ресурсного потенціалу банків.

Теоретичним і практичним аспектам цієї проблеми, зокрема формування ресурсного потенціалу, методам управління ресурсами банків присвячено праці зарубіжних авторів: Г. Асхауєра [1], Едвіна Дж. Долана [2], Пітера С. Роуза [3], Дж. Сінкі-мол. [4]; російських учених А. Тавасієва [5], М. Кулікова [6], О. Тихомірової [7], В. Усоскіна [8] та інших; українських учених С. Аржевітіна [9]; С. Єгоричевої [10], М. Зверькова [11], Ж. Торяник [12], О. Копилук [13], А. Омелянович [14], С. Савлука [15] та ін.

Але залишаються невирішеними питання систематизації основних концептуальних положень щодо забезпечення фінансової стійкості банківських систем відповідно до міжнародних стандартів, запропонованих міжнародними фінансово-кредитними установами, зокрема для їх реалізації в Україні.

Метою статті є систематизація теоретичних положень та аналіз достатності ресурсного потенціалу банків відповідно до їх інвестиційної активності. Одними із завдань є визначення структури ресурсного потенціалу банків; аналіз стану ресурсного потенціалу банків та показники, що визначають інвестиційні можливості банків; обґрунтування основних напрямів забезпечення достатності ресурсного потенціалу банків.

Важливою передумовою прибутковості банківських установ, підтримки їх ліквідності й довіри з боку всіх учасників ринку є достатній за обсягом і належним чином збалансований ресурсний потенціал банків.

Проведений аналіз вітчизняної та зарубіжної економічної літератури [1–11; 13–15] дозволив систематизувати наявні в науковій літературі підходи до трактування ресурсного потенціалу банків як потенційні можливості банку формувати свої ресурси; достатність ресурсного потенціалу банків як інтегральну характеристику, що визначає спроможність банку своєчасно і в пов-

ному обсязі розраховуватися за своїми зобов'язаннями, нарощувати капітал, здійснювати повний спектр активних операцій та надавати послуги з метою підтримки фінансової стійкості банків [12; 16].

Для аналізу ресурсів та об'єктів для їх інвестування, що є в розпорядженні банківської системи України, необхідно розглядати всі банківські активи й пасиви з погляду їх належності до однієї з груп, визначених з огляду на категорії економічних агентів, що надають або залучають ресурси:

- банки і держава (державний бюджет). До цієї групи належать кошти, розміщені банками у вигляді держоблігацій (ОВДП, єврооблігації тощо), а також кошти державного бюджету й позабюджетних фондів;

- банки та реальний сектор економіки. До цієї групи відносяться кошти підприємств та організацій, розміщені на різних банківських рахунках (поточних/розрахункових, депозитних, інших рахунках), а також кошти, надані банками реальному сектору економіки (переважно оформлені у вигляді позичкової заборгованості);

- банки і регіони (регіональні та місцеві бюджети). До цієї групи належать кошти регіональних і місцевих органів влади (депозити й бюджетні рахунки), а також кошти, надані регіональним органам управління;

- банки і населення. Ця група включає переважно депозити (строкові й до запитання) фізичних осіб та надані їм кредити;

- банки і нерезиденти. Ця група включає кошти, надані банками нерезидентам (зокрема, придбані цінні папери нерезидентів), а також залучені кошти останніх у вигляді виданих українським банкам кредитів і розміщених в них депозитів;

- банки і банки – операції всередині системи комерційних банків, до неї відносяться міжбанківські кредити, власні кошти банків. Крім того, сюди входять емітовані банками цінні папери, оскільки точно визначити, хто є держателем цінних паперів (юридичні, фізичні особи або банки), не завжди вдається;

- банки й Національний банк України. До цієї групи належать усі кошти банків, що перебувають у НБУ: залишки на коррахунках, фонду обов'язкового резервування, депозити, розміщені в НБУ. Крім того, під цю категорію підпадають і кредити, надані НБУ комерційним банкам.

Як свідчить офіційна статистика, протягом чотирьох останніх років у банківській сфері спостерігалася негативна тенденція щодо стабільного функціонування банківських установ та їх подальшого розвитку, відсутність їх сприятливого впливу на загальне економічне зростання України.

У 2014 р. вітчизняні банки втратили понад 120 млрд грн депозитів, або майже 40 % усіх розміщених у банках вкладів. Також відбулося іс-

тотне скорочення банківських активів. За підсумками роботи у 2014 р. банківська система одержала 53 млрд грн (3,3 млрд дол. США) збитків. Збитки діючих банків у I кварталі 2015 р. становили 16,2 млрд грн. Понад третина банків зазнає труднощів з поверненням депозитів. Відплив вкладів в іноземній валюті, а також величезні валютні ризики, що виникли у зв'язку з виданими підприємствам валютними кредитами у розмірі майже 40 млрд дол. США, не тільки призвели до зростання збитків банків, але й поставили їх на межу банкрутства. За I квартал 2015 р. відрахування до резервів на випадок можливих втрат від активних операцій у 7,2 раза перевищили їх обсяги у відповідному періоді минулого року. Відсутність припливу валюти, зростання сукупного зовнішнього боргу, необхідність формування резервів під проблемні кредити спонукають владу вдаватися до активної емісії гривні. Так, темпи зростання емісії за 2011–2014 рр. в середньому склали 45,6 %, а за 2014 р. – 16 %. І, як зазначає автор проведеного аналізу М. Зверяков, розлад банківської системи, знецінення національної валюти і неконтрольована інфляція – істотні характеристики наявної політико-економічної моделі розвитку України [11, 45].

Основним джерелом здійснення інвестицій є зобов'язання банків, зокрема, строкові та поточні депозити. Від їх обсягу й динаміки залежить обсяг інвестиційних вкладень. Динаміка ресурсного потенціалу банків України наведена в таблиці 1.

Як свідчать дані табл. 1, з огляду на ліквідацію окремих установ та збиткову діяльність банків, обсяг власного капіталу зменшився у 2014 р. порівняно з попереднім роком на 23,14 % та станом на 01 січня 2015 р. становив 148023 млн грн.

Слід зазначити, що в результаті набуття чинності Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативного впливу на стабільність банківської системи» змінено визначені Законом України «Про банки і банківську діяльність» мінімальні обсяги статутного та додаткового капіталу банків [17]. Так, мінімальний розмір статутного капіталу банку збільшено зі 120 млн грн до 500 млн грн. Згідно з Концепцією реформування банківської системи докапіталізація банків має завершитися до 2024 р.

Обсяг зобов'язань банків України збільшувався у 2014 р. завдяки суттєвій девальвації національної валюти і станом на 01 січня 2015 р. становив 1168829 млн грн. Банки мають доволі плинну структуру вкладів населення з погляду строковості. Строкові вклади становили 421648 млн грн, або 62,2 % загальної суми вкладень, а вклади до запитання – 256095 млн грн, або 37,8 %. Причинами вилучення строкового ресурсу з боку суб'єктів господарської діяльності є економічна та політична нестабільність у державі, що зумовила виникнення фінансових труднощів, а також обмеженість доступу до кредитних ресурсів.

Клієнтський портфель суб'єктів господарювання за 2014 р. збільшився на 11,25 % та станом на 01 січня 2015 р. становить 261372 млн грн. Нарощення коштів суб'єктами господарської діяльності відбулося виключно за рахунок збільшення залишків коштів на поточних рахунках. Роздрібний клієнтський портфель протягом 2014 р. зменшився на 4 % та станом на 01 січня 2015 р. становить 41371 млн грн за одночасного вилучення строкових депозитів. Залишки коштів на поточних рахунках збільшилися, що є наслідком встановлених НБУ обмежень щодо

Таблиця 1

Динаміка ресурсного потенціалу банків України за період 01.01.2012 – 01.07.2015 рр., млн грн*

Складові ресурсної бази	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.07.2015**
Пасиви, загалом	1054280	1127192	1278095	1316852	1249486
Балансовий капітал	155487	169320	192599	148023	139 710
з нього: статутний капітал	171865	175204	185239	180150	180 712
Частка капіталу у пасивах (капіталомісткість), %	14,75	15,02	15,07	11,24	11,18
Зобов'язання банків	898793	957872	1085496	1168829	1109776
з них: кошти суб'єктів господарської діяльності	186213	202550	234948	261372	279 401
з них: строкові кошти суб'єктів господарської діяльності	74239	92786	104722	102527	88 868
вклади фізичних осіб	306205	364003	433726	41371	370 789
з них: строкові вклади фізичних осіб	237438	289129	350779	319121	8

* Складено за: Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798

** Без неплатоспроможних банків.

Таблиця 2

**Динаміка структури депозитної бази у розрізі валют і строків залучення
за період 2011–2014 рр., млрд грн***

Роки	Загалом	У тому числі									
		у національній валюті					в іноземній валюті				
		загалом	у тому числі за строками				загалом	у тому числі за строками			
			на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років	понад 2 роки		на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років	понад 2 роки
2010	416,6	239,3	107,2	65,9	54,9	11,3	177,3	45,3	67,6	51,8	12,7
2011	491,7	280,4	119,3	81,3	65,9	13,9	211,3	55,6	72,7	66,9	15,9
2012	572,3	320,2	122,8	114,4	68,1	15,1	252,1	62,5	73,6	95,8	20,2
2013	669,9	421,7	148,9	135,3	120,1	17,4	248,2	56,7	53,5	129,3	8,7
2014	675,1	365,4	154,7	123,2	91,3	19,2	279,7	75,1	66,6	126,9	10,9

* Складено за: Грошово-кредитна та фінансова статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=12063884

видачі коштів фізичним особам з поточних та депозитних рахунків, що зумовлює після закінчення строку депозитів переведення коштів на поточні рахунки та подальше поступове їх вилучення.

Скорочення пасивів фізичних осіб не є безумовною ознакою якихось негараздів, адже може свідчити про зміну маркетингової політики на більш помірковану, а це може проявлятися у зниженні банком відсоткових ставок, яке спричиняє тимчасовий відплив вкладів населення. Структуру депозитів у розрізі валютного складника наведено в таблиці 2.

Представлені дані таблиці 2 свідчать про те, що у 2014 р. валютний клієнтський портфель зменшився більше, ніж на третину (11440 млн грн). У результаті девальвації національної валюти обсяг залишків клієнтських коштів в іноземній валюті збільшився майже на чверть (59018 млн грн) та станом на 01 січня 2015 р. становить 305127 млн грн. Частка коштів, залучених в іноземній валюті, у сукупному клієнтському портфелі є значною та складає 45,57 %.

На достатність ресурсного потенціалу банків та їх інвестиційних можливостей впливає стан грошово-кредитного ринку, аналітичне оцінювання якого представлено у таблиці 3.

Як свідчать дані, наведені в таблиці 3, впродовж 2014 р. обсяг портфеля коштів клієнтів збільшився на 9,07 млрд грн та станом на 01 січня 2015 р. становив 677,74 млрд грн, що зумовлено значною девальвацією національної валюти. За строковим характером переважали короткострокові депозити строком до одного року. Середні відсоткові ставки за депозитами в національній та іноземній валюті станом на 01 січня 2015 р. склали 12,8 % та 8,6 % відповідно.

При цьому відсоткові ставки за вкладками банків, що мають дефіцит ліквідності та обмежений доступ до кредитів рефінансування з боку НБУ,

значно підвищували відсоткові ставки, що негативно впливало на загальну ефективність їх діяльності. Значне зростання відсоткових ставок за депозитними вкладками фізичних осіб можна було спостерігати у потенційно проблемних банках.

Станом на 01 липня 2015 р. обсяг монетарної бази зменшився у порівнянні з початком року на 0,3 % – до 332,3 млрд грн, готівки поза банками збільшився на 0,4 % – до 284,2 млрд грн, грошової маси збільшився на 1,0 % – до 966,4 млрд грн. Унаслідок зниження залишків коштів на коррахунках банків у НБУ темпи скорочення монетарної бази збільшилися до 5,9 % у річному вимірі, незважаючи на уповільнення падіння готівки в річному вимірі до 1,1 %.

Позитивним у розвитку вітчизняної банківської системи повинно стати те, що вона набуває ознаки соціальної орієнтації, зростання довіри до неї з боку населення. Попри це, станом на 01 липня 2015 р. спостерігається зменшення залишків на рахунках фізичних осіб з початку року на 10,7 % – до 175,1 млрд грн. Натомість обсяг депозитів юридичних осіб у національній валюті з початку року збільшився на 6,1 % – до 180,2 млрд грн.

Зазначимо, що реалізація кредитної політики банків базується на реальній сумі коштів, що спрямовуються на забезпечення кредитної діяльності. Мобілізація і концентрація вільних грошових коштів в економіці – пріоритетна функція і економічний базис в діяльності банків. Від обсягу мобілізованих і сконцентрованих банками коштів залежить кількість коштів, які переважно через надання кредиту та інших активних операцій будуть залучені у процес відтворення. При цьому констатуємо, що залишки за кредитами в національній валюті зменшилися з початку 2015 р. на 10,6 % – до 485,2 млрд грн, у т.ч. юридичних осіб – на 11,3 % – до 386,8 млрд грн, фізичних осіб – на 8,0 % – до 98,5 млрд грн.

Основні показники, що характеризують стан грошово-кредитного ринку України за період 2010-2014 рр., млн грн*

№ пор.	Показники	Станом на					Зміна з початку року станом на 01.07.2015 р.	
		01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	Приріст, млн грн	Темп зростання, %
1.	Грошова база	225692	239 885	255 283	307 218	333194	-868	99,7
2.	Грошова маса, загалом	597872	685 515	773 199	909 074	956 728	9 653	101
2.1	в т.ч. готівка	182990	192 665	203 245	237 777	282 947	1 204	100,4
3.	Корраунки	16726	21 952	24 691	33 041	27 224	564	102,1
4.	Депозити, загалом	413851	489 136	567 881	668 539	672 402	9 490	101,4
4.1	в т.ч. у національній валюті	239918	281 105	319 828	422 431	365 890	-10 633	97,1
4.2	в іноземній валюті	173933	208 031	248 053	246 109	306 512	20 124	106,6
5.	Депозити юридичних осіб, загалом	142062	181 654	202 027	231 358	260 138	26 322	110,1
5.1	в т.ч. у національній валюті	99946	123 102	136 042	168 876	169 875	-2577	98,5
5.2	в іноземній валюті	42117	58 553	65 985	62 482	90 262	16 009	117,7
6.	Депозити фізичних осіб, загалом	271789	307 482	365 854	437 181	412 264	-16 832	95,9
6.1	в т.ч. у національній валюті	139972	158 003	183 786	253 554	196 015	-20 946	89,3
6.2	в іноземній валюті	131817	149 479	182 068	183 627	216 249	4 114	101,9
7.	Кредити, загалом	724005	793 277	809 339	904 874	1 015 741	27 101	102,7
7.1	в т.ч. у національній валюті	386686	470 063	509 777	596 868	543 061	-57 816	89,4
7.2	в іноземній валюті	337319	323 213	299 562	308 006	472 680	84 917	118
8.	Кредити, надані юридичним особам, загалом	519603	597 033	626 223	716 341	809 060	34 729	104,3
8.1	в т.ч. у національній валюті	324523	386 610	410 297	475 090	436 079	-49 310	88,7
8.2	в іноземній валюті	195080	210 423	215 926	241 251	372 981	84 039	122,5
9.	Кредити, надані фізичним особам, загалом	204403	196 244	183 117	188 533	206 681	-7 628	96,3
9.1	в т.ч. у національній валюті	62164	83 454	99 480	121 778	106 982	8 505	92
9.2	в іноземній валюті	142239	112 790	83 637	66 755	99 700	878	100,9
10.	Рівень монетизації, %	50,1	48,8	52,1	53,37	61,21	-11,30	
11.	Відсоткова ставка за кредитами в національній валюті (середньомісячна), %	15	18,20	17,55	17,47	16,63	4,87	
12.	Відсоткова ставка за кредитами в іноземній валюті (середньомісячна), %	10,60	15,20	9,30	8,74	8,39	-0,48	
13.	Відсоткова ставка за депозитами в національній валюті (середньомісячна), %	8,10	11,20	13,73	12,73	10,03	4,35	
14.	Відсоткова ставка за строковими депозитами в національній валюті (середньомісячна), %	8,90	12,10	14,88	13,78	10,86	4,68	
15.	Відсоткова ставка за депозитами в іноземній валюті (середньомісячна), %	6	5,70	4,83	6,41	6,97	-0,45	
16.	Відсоткова ставка за строковими депозитами в іноземній валюті (середньомісячна), %	6,80	6,60	7,03	7,11	7,72	-0,52	

* Складено за: Основні тенденції грошово-кредитного ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id

Таблиця 4

Динаміка показників, що характеризують інвестиційні можливості банків за період 2010–2014 рр., %*

Показники	Рекомендовані значення	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.07.2015
Показники капітальної стійкості							
Коефіцієнт надійності	>=5 %	33,21	31,58	29,89	28,80	48,89	21,49
Коефіцієнт фінансового важеля, <i>одн.</i>	1:20	5,84	5,78	5,66	5,64	7,90	7,94
Коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів	>= 10 %	20,83	18,90	18,06	18,26	15,60	13,06
Співвідношення статутного і балансового капіталу	15–50 %	105,90	110,53	103,48	96,18	121,70	129,35
Коефіцієнт рівня капіталу у пасивах банку	10–15 %	14,62	14,75	15,02	15,07	11,24	11,18
Коефіцієнт співвідношення зобов'язань і капіталу	70–80 %	85,38	85,25	84,98	84,93	88,76	88,82
Коефіцієнт захищеності власного капіталу	>=25 %	28,72	25,34	23,50	20,81	25,52	23,93
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу, <i>одн.</i>	12–15	6,46	6,13	6,43	6,90	7,31	6,91
Співвідношення капіталу до депозитів	12–15 %	33,21	31,58	29,89	28,80	48,89	21,49
Показники, що характеризують інвестиційні можливості банків							
Коефіцієнт співвідношення кредитів та депозитів	60–70 %	57,16	61,66	70,17	73,88	66,20	69,19
Коефіцієнт активності залучення строкових депозитів	80–85 %	27,80	29,56	33,88	35,64	32,02	29,27
Рівень депозитів у зобов'язаннях	зростання	51,45	54,42	59,29	61,59	57,53	58,59
Коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитний портфель	зростання	50,41	52,20	60,99	63,59	52,12	39,04
Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань	–	112,20	112,91	113,52	114,00	109,42	114,33
Співвідношення акціонерного капіталу та залучених коштів	≥ 20 %	35,17	34,90	30,92	27,70	59,51	27,79
Коефіцієнт використання депозитів	≥ 70 %	50,88	57,40	64,55	71,54	50,65	74,43
Коефіцієнт інвестиційної активності	–	6,76	5,33	4,89	6,62	7,01	7,35

* *Складено за:* Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798; Грошово-кредитна та фінансова статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=12063884; Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097; Зверяков М. І. Управління фінансовою стійкістю банків : навч. посіб. / М. І. Зверяков, В. В. Коваленко, О. С. Сергеева. – Одеса : Атлант, 2014. – С. 481–484.

Таким чином, розвиток грошово-кредитного ринку на сьогодні має тенденції негативного впливу на достатність ресурсного потенціалу банків та їх інвестиційні можливості.

З метою більш об'єктивної та всебічної оцінки ресурсного потенціалу банків автором запропоновано систему показників, на основі яких доцільно визначити достатність ресурсного потенціалу та можливості для здійснення інвестиційної діяльності (табл. 4).

Як свідчать дані таблиці 4, капітальна стійкість банків за показниками надійності, захищеності активів власним капіталом, співвідношення статутного і балансового капіталу, зобов'язань і капіталу, капіталу і депозитів відповідають

рекомендованим значенням. Зазначене дає підстави стверджувати, що банки України реалізують заходи щодо підвищення їх капітальної стійкості. Проте коефіцієнти фінансового важеля та мультиплікатора капіталу не відповідають рекомендованому значенню, що свідчить про неспроможність банків залучати кошти на фінансовому ринку та покривати ризики власними коштами, пов'язаними з проведенням активних операцій.

У банківському секторі загалом за 2014 р. власний капітал скоротився до розміру 148 млрд грн, або на 23 % (у 2013 р. зростання капіталу в обсязі 22 млрд грн, або на 13 %). Чим більший розмір власного капіталу, тим надійнішим (за інших незмінних умов) є банк. Виходячи з цього

го, станом на 01 січня 2015 р. найбільш захищеними від потенційних ризиків були банки, у яких обсяг балансового капіталу становив більше, ніж 2 млрд грн: АТ «Ощадбанк» – 22,7 млрд грн, ПАТ КБ «Приватбанк» – 22,7 млрд грн, ПАТ «Укресімбанк» – 13,5 млрд грн, ПАТ «Укрсоцбанк» – 6,2 млрд грн, ПАТ «Райффайзен банк Аваль» – 6,1 млрд грн, ПАТ «Промінвестбанк» – 6,0 млрд грн, ПАТ «ВТБ Банк» – 5,1 млрд грн, ПАТ «ПУМБ» – 4,8 млрд грн, ПАТ «Дочірній банк Сбербанку Росії» – 3,9 млрд грн, ПАТ «Альфа-Банк» – 3,5 млрд грн, ПАТ «Фінанси та кредит» – 2,6 млрд грн, ПАТ «Фінансова ініціатива» – 2,6 млрд грн, ПАТ «Фідобанк» – 2,5 млрд грн.

Якщо проаналізувати показники, що характеризують інвестиційні можливості банків, то можна спостерігати їх поступове зменшення. Основним чинником, що призводить до такої ситуації, виступає значний вплив пасивів, викликаний як політичною, так і макроекономічною нестабільністю. При цьому юридичні особи – клієнти банків змушені оперувати власними коштами у безготівковій формі, отже можуть змінювати банк, переміщувати кошти з поточних рахунків на депозитні, з валютних на гривневі тощо, проте практично не мають законних підстав перетворити безготівкові гроші на готівку і вивести їх із банківської системи. Натомість фізичні особи завжди мають вибір: зберігати власні заощадження у банках чи у готівці поза банками. Так, за 2013 р. у банківській системі відбулося зростання обсягів коштів фізичних осіб на 72 млрд грн, або на 19 %, а в 2014 р. динаміка коштів населення була від'ємною. Найбільшу позитивну динаміку вкладів населення за 2014 р. мали банки, у яких обсяг таких вкладень становив більше ніж 500 млн грн: ПАТ «Укресімбанк» (4,6 млрд грн, приріст – 27 %); ПАТ «Фінанси та кредит» (3,3 млрд грн, приріст – 28 %); ПАТ «ОТП Банк» (2,3 млрд грн, приріст – 43 %); ПАТ «Альфа-Банк» (1,3 млрд грн, приріст – 14 %); ПАТ «ПУМБ» (1,2 млрд грн, приріст – 11 %); ПАТ «Укргазбанк» (1,1 млрд грн, приріст – 20 %); ПАТ КБ «Приватбанк» (1,0 млрд грн, приріст – 1 %); ПАТ Банк «Восток» (0,8 млрд грн, приріст – 82 %); ПАТ «Платинум Банк» (0,8 млрд грн, приріст – 19 %); ПАТ «Прокредитбанк» (0,8 млрд грн, приріст – 57 %); АТ «Ощадбанк» (0,7 млрд грн, приріст – 2 %); ПАТ «Міжнародний інвестиційний банк» (0,6 млрд грн, приріст – 103 %); ПАТ «Креді Агріколь Банк» (0,6 млрд грн, приріст – 15 %).

Відплив банківських пасивів у 2014 р. автоматично призводив до скорочення активів. Станом на 01 січня 2015 р. активи банків становили 1,3 трлн грн, що на 3 % більше, ніж рік тому. Проте зазначене зростання відбулося виключно за рахунок переоцінки валютної частки активів у результаті зміни курсу національної валюти.

Реально гривневі і валютні активи скорочувалися. З першого погляду, зростання активів окремого банку протягом звітного періоду свідчить про розвиток установи, розширення активно-пасивних операцій і є запорукою відповідного зростання відсоткових доходів та прибутку. Проте механічне збільшення портфеля активів ще не гарантує адекватного зростання прибутковості банку, про що свідчить коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитний портфель, який має тенденцію до зниження.

Кредитний портфель за 2014 р. збільшився на 74 млрд грн, або на 9 % (за 2013 р. відповідно – на 105 млрд грн, або на 15 %), проте формальне зростання відбулося виключно за рахунок валютної переоцінки. При цьому скорочення кредитного портфеля, взяте окремо, не слід розглядати однозначно негативно, адже воно може свідчити лише про планове погашення стандартних кредитів або про списання проблемних кредитів за рахунок страхового резерву. Натомість зростання кредитних портфелів окремих банків є позитивним сигналом, що свідчить про наявність у певних банків вільних ресурсів і прагнення ефективно їх розміщувати. До банків, які станом на 01 січня 2015 р. мали обсяг кредитного портфелю більше ніж 2 млрд грн, віднесено: ПАТ КБ «Приватбанк» (18,8 млрд грн, приріст – 13 %); АТ «Ощадбанк» (17,7 млрд грн, приріст – 34 %); ПАТ «Дочірній банк Сбербанку Росії» (11,8 млрд грн, приріст – 45 %); ПАТ «ВТБ Банк» (10,6 млрд грн, приріст – 57 %); ПАТ «Промінвестбанк» (10,1 млрд грн, приріст – 36 %); ПАТ «Укресімбанк» (9,8 млрд грн, приріст – 23 %); ПАТ «Фінанси та кредит» (9,6 млрд грн, приріст – 47 %); ПАТ «ПУМБ» (5,9 млрд грн, приріст – 11 %); ПАТ «Альфа-Банк» (5,3 млрд грн, приріст – 27 %); ПАТ «Укрсоцбанк» (5,1 млрд грн, приріст – 19 %); ПАТ «Фінансова ініціатива» (3,1 млрд грн, приріст – 28 %); ПАТ «Креді Агріколь Банк» (3,1 млрд грн, приріст – 27 %); ПАТ «Райффайзен банк Аваль» (2,7 млрд грн, приріст – 10 %); ПАТ «Південний» (2,7 млрд грн, приріст – 33 %); ПАТ «ІНГ Банк Україна» (2,7 млрд грн, приріст – 40 %).

Вітчизняний фондовий ринок останніми роками з багатьох причин перебуває у доволі незадовільному стані. Особливо це стосується корпоративного сегмента цього ринку. На нашу думку, саме тому питома вага цінних паперів у структурі активів банківської системи загалом станом на 01 січня 2015 р. становила лише 7,1 %, що свідчить про доволі низьку зацікавленість більшості банків у здійсненні цього виду активних операцій. Проте є банки, які з різних причин мають достатньо вагому частку активів, розміщених у вигляді як державних, так і корпоративних цінних паперів. До банківських установ, які мають значні інвестиції у цінні папери (≥ 20 %) станом на 01 січня 2015 р. віднесено: ПАТ «Дой-

че Банк ДБУ» – 59 %, ПАТ «Сіті Банк» – 55 %, ПАТ «БТА Банк» – 51 %, ПАТ «Український банк реконструкції та розвитку» – 46 %, ПАТ «Укрексімбанк» – 35 %, АТ «Ощадбанк» – 31 %, ПАТ «Євробанк» – 30 %, ПАТ «Кредобанк» – 29 %, ПАТ «Укргазбанк» – 27 %; ПАТ «Хрещатик» – 27 %, ПАТ «Петрокомерц-Україна» – 26 %, ПАТ «Фідобанк» – 23 %; ПАТ «Богуслав» – 22 %.

Висновки

Таким чином, аналіз звітних даних по банківській системі загалом та в розрізі окремих банків дає змогу визначити ключові проблеми, що були актуальними з погляду достатності ресурсного потенціалу та інвестиційних можливостей банків України: вплив залучених коштів, у першу чергу вкладів населення; відповідне скорочення активів, зокрема наданих кредитів; погіршення якості кредитного портфеля; зниження рівня капіталізації банківської системи; посилення залежності банківських установ від коливань валютних курсів; збереження диспропорцій у структурі активів, залучених коштів, капіталу значної кількості банків.

До основних напрямів забезпечення достатнього рівня ресурсного потенціалу банків для підвищення їх інвестиційних можливостей слід віднести: впровадження у перспективі нових вимог щодо достатності капіталу та платоспроможності банків відповідно до принципів Базеля III та інших вимог ЄС; подальше посилення контролю за операціями банків з пов'язаними особами; посилення захисту прав кредиторів та підвищення інвестиційної привабливості банківського сектору шляхом ініціювання законодавчих змін; законодавчу заборону дострокового розірвання депозитних угод та інші заходи, спрямовані на залучення у банківську систему додаткових пасивів та загальне оздоровлення економіки, що дасть змогу банкам зменшити витрати на формування страхових резервів і вийти на рівень беззбитковості.

Для реалізації визначених напрямів потрібно:

- по-перше, з'ясування реальної якості активів на балансі українських банків за рахунок проведення діагностичного обстеження; одним із найбільш пріоритетних механізмів капіталізації банків є злиття та приєднання комерційних банків, які можуть використовуватися також для відновлення платоспроможності окремих банків; мінімізація витрат для платників податків при капіталізації банків, які мають його недостатній рівень; створення спеціального фонду для рекапіталізації системних банків, подальше функціонування яких визнано доцільним; створення умов для залучення в банківську систему коштів із зовнішніх ринків як для збільшення власного капіталу банків, так і через боргові інструменти; підвищення відповідальності позичальників за надання в банки або кредитні бюро недостовірної інформації [22, 293];

- по-друге, розроблення виваженої депозитної політики банків. Вітчизняні банки повинні на постійній основі здійснювати пошук удосконалених методів та інструментів управління депозитними банківськими продуктами, виходячи з того, що клієнт в першу чергу цінує надійність банку, що повинно бути відображено в його рекламній продукції з урахуванням специфіки вітчизняної економіки та ментальності населення. З метою удосконалення зазначеного процесу вважаємо за доцільне: введення диференційованих норм до капіталів банків, що приймають строкові вклади від депозитних осіб; фонд гарантування вкладів фізичних осіб повинен підвищити диференціацію ставок збору за валютними та гривневими депозитами; ініціювання прийняття законодавчих норм щодо перегляду положень дострокового розірвання депозитних договорів; у межах проектів поширення фінансової грамотності, необхідно проведення інформування громадян про переваги депозитів; альтернативою ощадним вкладом (але не заміщенням) повинні стати додаткові типи депозитів, які заохочують довгострокові заощадження у гривні [23];

- по-третє, значущою характеристикою депозитів населення як джерела банківських ресурсів є їх «розпорошеність» поміж багатьох вкладників, що істотно розрізняються за рівнем доходів, віковою, статевою й територіальною ознаками, соціальним становищем і професійною приналежністю, що значно підвищує рівень диверсифікованості банківських ресурсів у порівнянні з депозитами юридичних осіб. Змінюючи величину відсоткових ставок, банк має можливість залучати ресурси із заданими характеристиками термінів і валюти;

- по-четверте, вдосконалення комунікаційної політики банку з використанням мерчандайзингу. Мерчандайзинг у сфері депозитної діяльності вирішує наступні завдання: вдосконалення асортименту депозитних продуктів у відповідності з попитом і пропозицією існуючих та потенційних клієнтів; контроль за якістю надання депозитних послуг з погляду швидкості, зручності, мобільності, можливості надання додаткових супроводжувальних послуг, а також культури обслуговування; забезпечення наявності в асортименті продуктів, на які існує попит на ринку, та постійне його оновлення відповідно до зростаючих потреб клієнтів; проведення аналізу цінової стратегії банків-конкурентів та надання рекомендацій щодо оптимальної цінової політики на депозитні продукти і послуги; планування ефективного розташування точок продажу банківських продуктів (філій, відділень банку);

- по-п'яте, розвиток інвестиційних кредитних продуктів вимагає від банків переходу до клієнтоорієнтованого підходу, що означає націленість на встановлення стійких тривалих відносин з клієнтами, які забезпечать банкам свою лояльність, розуміння їх намірів і дозволять

якісніше задовільняти потреби клієнтів. Це означає, що банки повинні відходити від ролі продавців послуг, а ставати консультантами для своїх клієнтів (з питань структурування бізнесу, проектів, підбору партнерів, організації фінансування тощо). Банкам необхідно прагнути до інвестиційної підтримки компаній, великих можливостей структурування і гнучкості кредитних продуктів, приділяючи головну увагу якості джерел повернення боргу (достатності грошових потоків клієнтів). Нова методологія кредитних відносин банків обумовлює зміну принципу відбору проектів – банкам слід відбирати проекти, спрямовані на розвиток бізнесу клієнтів, розробляти заходи щодо зниження проектних і кредитних ризиків та схему фінансування проектів, тобто доводити інноваційні проекти до рівня, коли може бути здійснене їх фінансування, у т.ч. без участі самого банку, а також пропонувати комплекс послуг для супроводу проектів;

Список використаних джерел

1. *Введение в банковское дело* / Т. Амели, Г. Асхауэр, Р. Фусс. – Т. 1, 1997. – 628 с.
2. *Долан Дж. Эдвин* Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Эдвин Дж. Долан, Розмари Дж. Кэмпбелл, Колин Д. Кэмпбелл. – Санкт-Петербург : «САНКТ-ПЕТЕРБУРГ ОРКЕСТР», 1994. – 448 с.
3. *Роуз Питер С.* Банковский менеджмент / Роуз Питер С. [пер. с англ.]. – М. : Дело, 1995. – 768 с.
4. *Синки Дж.-мл.* Управление финансами в коммерческих банках / [пер. с англ.]; 4-те перераб. изд.; под ред. Р. Я. Левиты, Б. С. Пинскера. М. : 1994, Catallaxy. – 820 с.
5. *Банковское дело: управление и технологии: Учебник* / под ред. Т. М. Тавасиева. – 3-е изд. перераб. и допол. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 664 с.
6. *Куликов Н. И.* Банковские ресурсы, их формирование и эффективное использование : монография / Н. И. Куликов, Н. П. Назарчук. – Тамбов : Издательство ФГБОУ ВПО «ТГТУ», 2014. – 108 с.
7. *Тихоморова Е. В.* Клиентоориентированный подход банков как условие инновационного роста / Е. В. Тихоморова // Деньги и кредит. – 2014. – № 1. – С. 51–56.
8. *Усоскин В. М.* Современный коммерческий банк: управление и операции / В.М. Усоскин. – М. : «ВСЕ ДЛЯ ВАС», 1993. – 328 с.
9. *Аржевитин С.* Сукупні заощадження населення в умовах державного регулювання ресурсного потенціалу банків України / С. Аржевитин // Економіст. – 2010. – № 10. – С. 20–23.
10. *Єгоричева С.* Інноваційний потенціал банку як фактор вибору стратегії розвитку / С. Єгоричева // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 10. – С. 20–23.
11. *Зверяков М. І.* Про зміну моделі економічного розвитку / М. І. Зверяков // Економіка України. – 2015. – № 6. – С. 41–50.

• по-шосте, світова криза створила безліч труднощів для банків та інвесторів відносно фінансування інвестиційних проектів, змусивши кредиторів переглянути принципи власної грошово-кредитної політики, а ініціаторів – шукати альтернативні інструменти залучення грошових коштів під проекти. Одним з таких інструментів є мезонін – це певний симбіоз боргового фінансування і фінансування власним капіталом. Сутність мезоніну полягає в тому, щоб дозволити компаніям – ініціаторам проектів здійснювати великі інвестиції, не володіючи при цьому значним капіталом. Кредитори мезонінних кредитів, поєднуючи в одній особі і кредитора, і інвестора (акціонера), зазвичай надають перевагу позичальнику з потужним потенціалом. При цьому інвестор несе підвищені ризики у порівнянні зі звичайним банківським фінансуванням і, відповідно, розраховує на підвищену прибутковість від своїх інвестицій.

References

1. *Vvedeniye v bankovskoe delo* / T. Ameli, H. Askhauer, R. Fuss. – T. 1, 1997. – 628 s.
2. *Dolan Dzh. Edvyn* Denhy, bankovskoe delo y denezhno-kredytnaya polytyka / Edvyn Dzh. Dolan, Rozmary Dzh. Kempbell, Kolyn D. Kempbell. – Sankt-Peterburh : SANKT-PETERBURH ORKESTR, 1994. – 448 s.
3. *Rouz Pyter S.* Bankovskyy menedzhment / Rouz Pyter S. [per. s anhl.]. – M. : Delo, 1995. – 768 s.
4. *Synky Dzh.-ml.* Upravleniye fynansamy v kommercheskykh bankakh / [per. s anhl.]; 4-te pererab. yzd.; pod red. R. Ya. Levyty, B. S. Pynskera. – M. : 1994, Catallaxy. – 820 s.
5. *Bankovskoe delo: upravleniye y tekhnolohyy: Uchebnyk* / pod red. T. M. Tavasyeva. – 3-e yzd. perarab. y dopol. – M. : YuNYTY-DANA, 2012. – 664 s.
6. *Kulykov N. Y.* Bankovskyye resursy, ykh formyrovaniye y efektyvnoye yspolzovaniye: monohrafyya / N. Y. Kulykov, N. P. Nazarchuk. – Tambov : Yzdatelstvo FHBOU VPO «THTU», 2014. – 108 s.
7. *Tykhymorova E. V.* Klyentooryentyrovanniy podkhod bankov kak usloviye ynnovatsyonnoho rosta / E. V. Tykhymorova / Denhy i kredit. – 2014. – № 1. – S. 51–56.
8. *Usoskyn V. M.* Sovremennyy kommercheskyy bank: upravleniye y operatsyy / V.M. Usoskyn. – M. : «VSE DLYa VAS», 1993. – 328 s.
9. *Arzhevitin S.* Sukupni zaoshchadzhennya naselennya v umovakh derzhavnogo rehulyuvannya resursnoho potentsialu bankiv Ukrainy / S. Arzhevitin // Ekonomist. – 2010. – № 10. – S. 20–23.
10. *Yehorycheva S.* Innovatsiyunnyy potentsial banku yak faktor vyboru stratehiyi rozvytku / S. Yehorycheva // Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy. – 2009. – № 10. – S. 20–23.
11. *Zvyeryakov M. I.* Pro zminu modeli ekonomichnoho rozvytku / M. I. Zvyeryakov // Ekonomika Ukrainy. – 2015. – № 6. – S. 41–50.

12. *Коваленко В. В.* Функціональна достатність ресурсного потенціалу банків: методи оцінювання та напрями забезпечення : монографія / В. В. Коваленко, Ж. І. Торяник. – Київ : УБС НБУ, 2010. – 158 с.
13. *Копилюк О. І.* Застосування комплексного підходу в управлінні ресурсним потенціалом банку / О. І. Копилюк, О. М. Музичка // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 6. – С. 101–106.
14. *Омелянович А. О.* Формування банківських ресурсів з урахуванням трансформаційних процесів : монографія / А. О. Омелянович, А. П. Вожжов, В. С. Коверза. – Донецьк, 2013. – 281 с.
15. *Савлук С. М.* Шляхи прискорення капіталізації банків України / С. М. Савлук // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 4. – С. 232–238.
16. *Основні показники діяльності банків України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798
17. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативного впливу на стабільність банківської системи : закон України від 04.07.2014 р. № 1586-VII* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1586-18>
18. *Грошово-кредитна та фінансова статистика* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=12063884
19. *Основні тенденції грошово-кредитного ринку* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id
20. *Дані фінансової звітності банків України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097
21. *Зверяков М. І.* Управління фінансовою стійкістю банків : навчальний посібник / М. І. Зверяков, В. В. Коваленко, О. С. Сергеева. – Одеса : Атлант, 2014. – 484 с.
22. *Коваленко В. В.* Трансформаційні напрями розвитку банківської системи України / В. В. Коваленко // Економічний форум. – 2015. – № 2. – С. 286–295.
23. *Коваленко В. В.* Депозитна політика банків України: реалії та розвиток на майбутнє / В. В. Коваленко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-4-2015>
12. *Kovalenko V. V.* Funktsionalna dostatnist resursnoho potentsialu bankiv: metody otsinyuvannya ta napryamy zabezpechennya : monohrafiya / V. V. Kovalenko, Zh. I. Toryanyk. – Kyiv : UBS NBU, 2010. – 158 s.
13. *Kopylyuk O. I.* Zastosuvannya kompleksnoho pidkhdou v upravlinni resursnym potentsialom banku / O. I. Kopylyuk, O. M. Muzychka // Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini. – 2008. – № 6. – С. 101–106.
14. *Omelyanovych A. O.* Formuvannya bankivskykh resursiv z urakhuvannyam transformatsiynykh protsesiv : monohrafiya / A. O. Omelyanovych, A. P. Vozhzhov, V. S. Koverza. – Donetsk, 2013. – 281 s.
15. *Savluk S. M.* Shlyakhy pryskorennya kapitalizatsiyi bankiv Ukrainy / S. M. Savluk // Aktualni problemy ekonomiky. – 2013. – № 4. – S. 232–238.
16. *Osnovni pokaznyky diyalnosti bankiv Ukrainy*. Retrieved from http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798
17. *Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zapobihannya nehatyvnoho vplyvu na stabilnist bankivskoyi systemy : zakon Ukrainy vid 04.07.2014 r. № 1586-VII*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1586-18>
18. *Hroshovo-kredytна ta finansova statystyka*. Retrieved from http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=12063884
19. *Osnovni tendentsiyi hroshovo-kredytноho rynku*. Retrieved from http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id
20. *Dani finansovoyi zvitnosti bankiv Ukrainy*. Retrieved from http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097
21. *Zvyeryakov M. I.* Upravlinnya finansovoyu stiykisty bankiv : navchalnyy posibnyk / M. I. Zvyeryakov, V. V. Kovalenko, O. S. Serheyeva. – Odesa : Atlant, 2014. – 484 s.
22. *Kovalenko V. V.* Transformatsiyni napryamy rozvytku bankivskoyi systemy Ukrainy / V. V. Kovalenko // Ekonomichnyy forum. – 2015. – № 2. – S. 286–295.
23. *Kovalenko V. V.* Depozytna polityka bankiv Ukrainy: realiyyi ta rozvytok na maybutnye / V. V. Kovalenko // Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. – 2015. – № 4. Retrieved from <http://global-national.in.ua/issue-4-2015>